

Међународни научни скуп
„Савремена српска фолклористика 11”
Тршић, 1–3. октобар 2021.

**КЊИГА АПСТРАКАТА И
ПРОГРАМ СКУПА**

International Scientific Conference
“Contemporary Serbian Folkloristics 11”
Tršić, October 1–3, 2021

**BOOK OF ABSTRACTS AND
CONFERENCE PROGRAMME**

Београд–Тршић, 2021.
Belgrade–Tršić, 2021.

Издавачи:

Удружење фолклориста Србије, Београд
Универзитетска библиотека „Светозар Марковић”, Београд
Центар за културу „Вук Караџић”, Лозница
Научно-образовно културни центар „Вук Караџић”, Тршић

За издаваче:

Бранко Златковић
Александар Јерков
Снежана Нешковић Симић
Александра Пурић

Уредници:

Смиљана Ђорђевић Белић
Данка Лајић Михајловић
Биљана Сикимић

Лектура:

Свјетлана Манигода

Припрема за штампу:

Матеа Милошевић

Тираж:

60 примерака

Одржавање скупа финансијски је помогло
Министарство просвете, науке и технолошког развоја
Републике Србије

Удружење фолклориста Србије, Београд
Универзитетска библиотека „Светозар Марковић”, Београд
Центар за културу „Вук Караџић”, Лозница
Научно-образовно културни центар „Вук Караџић”, Тршић

МЕЂУНАРОДНИ НАУЧНИ СКУП
САВРЕМЕНА СРПСКА ФОЛКЛОРИСТИКА 11
Тршић, 1–3. октобар 2021.

Association of Serbian Folklorists, Belgrade
University Library “Svetozar Marković”, Belgrade
Cultural Centre “Vuk Karadžić”, Loznica
Scientific, Educational and Cultural Centre “Vuk Karadžić”, Tršić

INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE
CONTEMPORARY SERBIAN FOLKLORISTICS 11
Tršić, October 1–3, 2021

Програмски одбор

др Љиљана Гавриловић, научни саветник, Филозофски факултет, Београд; Етнографски институт САНУ, Београд

др Варвара Е. Добровољска, кандидат филолошких наука, Центар за руски фолклор Државног руског дома народног стваралаштва, Москва

др Смиљана Ђорђевић Белић, виши научни сарадник, Институт за књижевност и уметност, Београд

др Биљана Ђорђевић, музејски саветник, Народни музеј, Београд

др Барбара Иванчић Кутин, научни сарадник, Институт за словеначку етнологију САЗУ, Љубљана

др Мирјана Закић, редовни професор, Факултет музичке уметности, Београд

др Бранко Златковић, виши научни сарадник, Институт за књижевност и уметност, Београд

др Александар Јерков, редовни професор, Универзитетска библиотека „Светозар Марковић”, Београд

др Данка Лајић Михајловић, научни саветник, Музиколошки институт САНУ, Београд

др Ирена Медар-Гањга, ванредни професор, Природно-математички факултет, Бања Лука

др Милош Миленковић, редовни професор, Филозофски факултет, Београд

др Нада Милошевић-Ђорђевић, академик, Српска академија наука и уметности, Београд

др Лозанка Пејчева, научни саветник, Институт за етнологију и фолклористику с Етнографским музејем, Софија

др Инес Прица, научни саветник, Институт за етнологију и фолклористику, Загреб

др Михај Радан, редовни професор, Филолошки, историјски и теолошки факултет, Темишвар

др Селена Ракочевић, ванредни професор, Факултет музичке уметности, Београд

др Велика Стојкова Серафимовска, виши научни сарадник Институт за фолклор „Марко Цепенков”, Скопље

др Биљана Сикимић, научни саветник, Балканолошки институт САНУ, Београд

др Марко Стојановић, музејски саветник, Етнографски музеј, Београд

Организациони одбор

др Смиљана Ђорђевић Белић, Институт за књижевност и уметност, Београд

др Бранко Златковић, Институт за књижевност и уметност, Београд

МА Дејан Илић, Институт за књижевност и уметност, Београд

др Данка Лајић Михајловић, Музиколошки институт САНУ, Београд

МА Марина Младеновић Митровић, Институт за књижевност и уметност, Београд

мр Снежана Нешковић Симић, Центар за културу „Вук Караџић”, Лозница

Александра Пурић, Научно-образовно културни центар „Вук Караџић”, Тршић

МА Ана Савић, Институт за књижевност и уметност, Београд

др Биљана Сикимић, Балканолошки институт САНУ, Београд

Данијела Филиповић, Центар за нематеријално културно наслеђе, Етнографски музеј, Београд

Programme Committee

Ljiljana Gavrilović, PhD, Principal Research Fellow, Faculty of Philosophy / Institute of Ethnography SASA, Belgrade

Varvara E. Dobrovol'skaja, PhD, Center for Russian Folklore, Candidate of Philological Sciences, State Russian House of Folk Art named after V. D. Polenov, Moscow

Smiljana Đorđević Belić, PhD, Senior Research Associate, Institute for Literature and Arts, Belgrade

Biljana Đorđević, PhD, Museum Advisor, National Museum, Belgrade

Barbara Ivančič Kutin, PhD, Research Fellow, Institute of Slovenian Ethnology, Ljubljana

Mirjana Zakić, PhD, Professor, Faculty of Music, Belgrade

Branko Zlatković, PhD, Senior Research Associate, Institute for Literature and Arts, Belgrade

Aleksandar Jerkov, PhD, Professor, University Library "Svetozar Marković", Belgrade

Danka Lajić Mihajlović, PhD, Principal Research Fellow, Institute of Musicology SASA, Belgrade

Irena Medar-Tanjga, PhD, Professor, Faculty of Sciences, Banja Luka

Miloš Milenković, PhD, Professor, Faculty of Philosophy, Belgrade

Nada Milošević-Đorđević, PhD, Academician, Serbian Academy of Sciences and Arts, Belgrade

Lozanka Peycheva, PhD, Principal Research Fellow, Institute of Ethnology and Folklore Studies with Ethnographic Museum, Sofia

Ines Prica, PhD, Institute of Ethnology and Folklore, Zagreb

Mihai Radan, PhD, Professor, Faculty of Philology, History and Theology, Timisoara

Selena Rakočević, PhD, Professor, Faculty of Music, Belgrade

Velika Stojkova Serafimovska, PhD, Senior Research Associate, Institute for Folklore “Marko Cepenkov”, Skopje

Biljana Sikimić, PhD, Principal Research Fellow, Institute for Balkan Studies SASA, Belgrade

Marko Stojanović, PhD, Museum Advisor, Ethnographic Museum, Belgrade

Organizing Committee:

Smiljana Đorđević Belić, PhD, Institute for Literature and Arts, Belgrade

Branko Zlatković, PhD, Institute for Literature and Arts, Belgrade

Dejan Ilić, MA, Institute for Literature and Arts, Belgrade

Danka Lajić Mihajlović, PhD, Institute of Musicology SASA, Belgrade

Marina Mladenović Mitrović, MA, Institute for Literature and Arts, Belgrade

Snežana Nešković Simić, MA, Cultural Center “Vuk Karadžić”, Loznica

Aleksandra Purić, Educational and Cultural Center “Vuk Karadžić”, Tršić

Ana Savić, MA, Institute for Literature and Arts, Belgrade

Biljana Sikimić, PhD, Institute for Balkan Studies SASA, Belgrade

Danijela Filipović, Center for the Intangible Cultural Heritage, Ethnographic Museum, Belgrade

ТЕМЕ

1. ЗАШТИТА НЕМАТЕРИЈАЛНОГ КУЛТУРНОГ НАСЛЕЂА КАО ПРИМЕЂЕНА НАУКА: ИСКУСТВА И ИЗАЗОВИ

Различите иницијативе међународног нивоа усмерене на заштиту културних (и природних) добара у контексту убрзаних економских и социјалних промена на глобалном плану резултирале су, између осталог, и дефинисањем Унескове Конвенције о очувању нематеријалног културног наслеђа (НКН) човечанства, која је званично усвојена 2003. године. Конвенција је до актуелног тренутка ратификована у 180 држава. Ипак, неке државе нису приступиле овом програму, а на очувању културног наслеђа раде према својим националним моделима.

Конвенција се у Републици Србији примењује десет година. Успостављена је мрежа институција и актера, артикулисане су улоге и процедуре, установљен је Национални регистар НКН у који је до сада уписан 51 елемент (<http://www.nkns.rs/cyr/elementi-nkns>). На Унескову Репрезентативну листу НКН човечанства Република Србија је уписала четири елемента.

Дискутовању о концепту саме Конвенције, те о различитим проблемима у вези са заштитом НКН у Србији били су посвећени бројни стручни скупови. Са друге стране, постоји обимна научна литература везана за ово поље, будући да су промишљања понудили стручњаци из различитих хуманистичких области, а истраживачке перспективе се темеље на широком спектру теоријско-методолошких парадигми. Научна конференција *Савремена српска фолклористика II* жели да подстакне размену мишљења и искустава истраживача из различитих дисциплина у вези са институционалним деловањем на очувању НКН према Унесковом концепту, али и према другим концептима различитих националних културних политика.

На планираној конференцији очекују се промишљања о теоријским питањима везаним за политике институционалне заштите нематеријалне културе, укључујући и критичке

анализе Унесковог концепта НКН (нпр. у вези са елементима „непогодним“ или „неподобним“ за заштиту, тј. „непожељним наслеђем“ и сл.), као и анализе искустава везаних за актуелне методологије рада (поступак предлагања елемената, однос према елементима националних мањина, социолингвистички и дијалектолошки аспекти као интегрални делови појединих елемената, однос према људским и ауторским правима, политичким и идеолошки спорним питањима, па и конфликтима око појединих елемената). Осим тога, неопходна је и дискусија о реалној заштити већ регистрованих елемената, начину архивирања документације, улози различитих организација и институција у процесу заштите, као и о односу локалних заједница и струковних удружења. У овом смислу би било важно размотрити могућности и начине провере, односно контроле актуелног стања већ заштићених елемената у светлу њихове могуће комерцијализације, комодификације и инструментализације. За научну заједницу се као специфично интригантна виде питања везана за улоге истраживача у процедурама регистровања елемената, а потом и у осмишљавању и спровођењу мера њихове заштите.

2. САВРЕМЕНА ФОЛКЛОРИСТИКА

У оквиру теме могу бити представљени резултати актуелних теренских и архивских истраживања и радови који предлажу и испитују нове приступе и проблеме у свим дисциплинама којима је фолклор (у најширем смислу) предмет интересовања, од народне књижевности, преко етнологије, антропологије, етномузикологије, етнокореологије, примењене лингвистике, па све до историје науке.

TOPICS

1. SAFEGUARDING OF INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE AS APPLIED SCIENCE: EXPERIENCES AND CHALLENGES

In the context of accelerated economic and social changes considered at a global level, various international initiatives aimed at safeguarding cultural (and natural) assets have resulted, among other achievements, in the adoption of the UNESCO Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage (ICH), in 2003. The Convention has been ratified by 180 states so far. However, some countries have not joined this program, and are working on preserving the cultural heritage according to their own national models.

Ten years ago The Republic of Serbia implemented the Convention. A network of institutions, actors, roles and procedures was established and articulated during this process, and together with the NKN National Register now comprises 51 elements (<http://nkns.rs/en/list-elements-intangible-cultural-heritage-republic-serbia-0>). The Republic of Serbia has inscribed four elements on the UNESCO Representative List of the ICH of Humanity.

In Serbia, numerous expert meetings were held to discuss the application of the Convention, and various practical problems related to the protection of ICH. On the other hand, there is an extensive international scientific literature covering this topic, many reflections offered by experts from various humanities, and research perspectives based on a wide range of theoretical and methodological paradigms. The “Contemporary Serbian Folklore 11” scientific conference aims to encourage the exchange of opinions and experiences of researchers from different disciplines. The main framework is institutional action to safeguard ICH in accordance with the UNESCO concept, whilst taking into consideration other concepts of different national cultural policies.

The planned conference is expected to reflect on the theoretical issues related to the policies of institutional safeguarding of intangible heritage, including critical analysis of the UNESCO concept of ICH (eg. regarding some elements as “unsuitable” or

“inconvenient” for formal protection, or even “undesirable”, etc.), as well as an analysis of experiences related to current methodologies of work (the selection of elements, attitudes towards ICH of national minorities, sociolinguistic and dialectological aspects as integral parts of certain elements, attitudes towards human rights and copyright, political and ideologically controversial issues, and conflicts over certain elements).

In addition, it is necessary to discuss the effective protection of already registered elements, the way of archiving accompanying documentation, the role of various organizations and institutions in the process of safeguarding, as well as the relationship between local communities and professional associations. In this sense, it would be important to consider the possibilities and ways of auditing, ie. controlling the current condition of already protected elements in the light of their possible commercialization, commodification and instrumentalization. As the scientific community, we find the questions related to the roles of researchers in the procedures of registering, as well as in designing and implementing measures for protection, especially significant.

2. CONTEMPORARY FOLKLORISTICS

Results of the ongoing fieldwork and archive research can be presented within the framework of this topic, alongside papers which propose or challenge new approaches or problems in all folkloristic domains – from oral literature to ethnology, anthropology, ethnomusicology, ethnochoreology, applied linguistics and science history.

ΠΡΟΓΡΑΜ ΣΚΥΠΑ

CONFERENCE PROGRAMME

Петак, 1. октобар 2021. / Friday, October 1, 2021

9.00 Полазак из Београда / Departure from Belgrade

11.30 Долозак у Тршић, смештај и регистрација учесника
/ Arrival in Tršić, accommodation and registration of participants

13.00 Ручак / Lunch

14.00 Свечано отварање програма Скупа
/ **Opening ceremony**

Бранко Златковић, председник Удружења фолклориста Србије / Branko Zlatković, President of the Association of Serbian Folklorists

Александра Пурић, в. д. директора НОКЦ „Вук Караџић” у Тршићу / Aleksandra Purić, Acting Director of Scientific, Educational and Cultural Centre “Vuk Karadžić” in Tršić

Снежана Нешковић Симић, директор Центра за културу „Вук Караџић” у Лозници / Snežana Nešković Simić, the director of the Cultural Centre “Vuk Karadžić” in Loznica

14.30 Уводна излагања / **Keynote lectures**

Председава: Данка Лајић Михајловић / Chair: Danka Lajić Mihajlović

15.00 Мирослава Лукић Крстановић: *Продукција нематеријалног културног наслеђа: формати, знања и праксе*

15.45 Naila Ceribašić: *Glazba kao aide-mémoire programa nematerijalne kulturne baštine: pitanja reprezentacije, vlasništva, održivosti i ekspertize*

16.30 Милош Матић: *Нематеријално културно наслеђе и проблем идентитета заједница*

17.15 Пауза / **Break**

Председава: Биљана Сикимић / Chair: Biljana Sikimić

17.30 Јеленка Пандуревић: *Нематеријално културно наслеђе: научноистраживачка пракса и административни аспекти. Искуства из Босне и Херцеговине*

18.15 Данијел Синани: *Нематеријално културно наслеђе*

и материјализација Мреже за заштиту и његове законске регулативе – поглед „изнутра”

19.00 Александар Викторович Гура: *Толкование снов о воде и огне в аспекте символического языка культуры*

19.45 Екатерина Анастасова: *Магия и святость (св. Касьян Римский – традиционное восприятие и современные метаморфозы)*

20.30 Вечера / Dinner

Субота, 2. октобар 2021. / Saturday, October 2, 2021

8.00 Доручак / Breakfast

9.30 Сесија 1 / Session 1

Председава: Милош Миленковић / Chair: Miloš Milenković

9.30 Данијела Филиповић: *Изазови рада на институционалном очувању живог наслеђа у Србији*

10.00 Ольга Алексеевна Пашина: *Сохранение нематериального культурного наследия: российский опыт*

10.30 Злата Марјановић, Давор Седларевић, Душан Медин: *Између непостојања институција и постигнутих резултата: новија истраживања традиционалне музике и игре (плеса) у Црној Гори*

11.00 Данијела Васић: *Заштита нематеријалног културног наслеђа у Јапану*

11.30 Пауза / Break

9.00 Сесија 2 / Session 2

Председава: Александар Викторович Гура / Chair: Aleksandr Viktorović Gura

9.00 Бошко Сувајџић: *Косова мелодија у „косовској лирици” Васка Поне*

9.30 Валентина Питулић: *Обредни хлебови у традиционалној култури Срба на Косову и Метохији*

10.00 Данијела Поповић Николић: *Са позиција књижевне и социјалне маргине: наивац у избеглиштву*

10.30 Магда Миликић, Урош Ђурковић: *Рефлекси свакодневице у сећањима малолетника на НАТО бомбардовање Савезне Републике Југославије 1999. године*

11.00 Ана Јањић: *Сведочење око паноптикона – један поглед на усмену традицију*

11.30 Пауза / Break

12.00 Сесија 3 / Session 3

Председава: Мирослава Лукић Крстановић / Chair: Miroslava Lukić Krstanović

12.00 Adela Pukl, Anja Jerin: *Vloga nosilcev pri nastajanju Registra nesnovne kulturne dediščine v Sloveniji*

12.30 Велика Стојкова Серафимовска: *Фолклор и/или нематеријално културно наследство – зачувување или истражување?*

13.00 Љиљана Гавриловић: *Чије је (и шта је уопште и колико) моје/наше наслеђе?*

13.30 Вања Павићевић: *Заштита нематеријалног културног наслеђа – између правне теорије и живе традиције*

14.00 Биљана Сикимић: *Критична места заштите нематеријалног културног наслеђа Србије*

12.00 Сесија 4 / Session 4

Председава: Бошко Сувајџић / Chair: Boško Suvajdžić

12.00 Сузана Ђорђевић Пејовић: *„Кроз планину прегазите мучки.“ Проблем граничног јунака Реље Крилатице у светлу прекршиоца забране певања кроз гору*

12.30 Ана Савић: *Типологија и функција хумора у српским народним шaljивим причама и фолклорним анегдотама*

13.00 Марина Младеновић Митровић: *Веселин Чајкановић као приређивач збирке „Српске народне приповетке“*

13.30 Дејан Илић: *Народна књижевност на страницама „Дабро-босанског источника“*

14.00 Александра Миљановић: *Осврт на полемику поводом објављивања „Црвеног бана“*

14.30 Ручак / Lunch

15.30 Посета кући Вука Караџића / Vuk Karadžić's house tour

16.30 Сесија 3 / Session 3

Председава: Љиљана Гавриловић / Chair: Ljiljana Gavrilović

16.30 Марко Стојановић: *Фолклорна Гуча – од креираног до нематеријалног наслеђа*

17.00 Здравко Ранисављевић, Селена Ракочевић: *Традиционални плес у Србији – између заштите културног наслеђа и савременог стваралаштва*

17.30 Смиљана Ђорђевић Белић: *Певање уз гусле у доба пандемије*

18.00 Данка Лајић Михајловић: *Очување нематеријалног културног наслеђа као „проблемски задатак“: случај музичког наслеђа*

19.00 Представљање издања УФС-а / **Presentation of publications of the Association of Serbian Folklorists**

20.00 Вечера / Dinner

Недеља, 3. октобар 2021. / Sunday, October 3, 2021

8.00 Доручак / Breakfast

9.00 Сесија 5 / Session 5

Председава: Јеленка Пандуревић / Chair: Jelenka Pandurević

9.00 Barbara Ivančič Kutin: *Jezikovno in besedno izročilo v slovenskem Registru nesnovne kulturne dediščine*

9.30 Александар Милановић: *Заштита српског језичког наслеђа: појмовно одређење и нерешена питања*

10.00 Софија Милорадовић, Мирјана Петровић Савић: *Српски дијалекти – документи о говорима нашега народа и о традицији нашега народног живота*

10.30 Анђела Реџић: *Етнолингвистика и заштита нематеријалног културног наслеђа: Покладне бакље у Сиринићкој жупи*

11.00 Пауза / Break

9.30 Сесија 6 / Session 6

Председава: Милош Матић / Chair: Miloš Matić

9.30 Биљана Ђорђевић: *Нематеријално културно наслеђе између теорије и праксе на примеру очувања знања и умећа израде црепуља на Старој планини*

10.00 Ирена Медар-Тања: *Умијеће израде чипке – керање, бањалучко керање – студија случаја*

10.30 Снежана Томић: *Текстилна нит: знања и умећа жене*

11.00 Пауза / Break

11.30 Сесија 7 / Session 7

Председава: Софија Милорадовић / Chair: Sofija Miloradović

11.30 Александар Павловић: *Покладна свадба у Штрпцу: Разговор са „Краљевићем Марком”*

12.00 Мирјана Закић: *Заштита праксе свирања на кавалу на Косову и Метохији*

12.30 Марија Думнић Вилотијевић: *Врањска градска песма из фоноархива: О прошлости елемента нематеријалног културног наслеђа*

13.00 Пауза / Break

11.30 Сесија 8 / Session 8

Председава: Ольга Алексеевна Пашина / Chair: Olga Alekseevna Pašina

11.30 Михај Радан, Миљана-Радмила Ускату: *Карашевски пастирски обичаји*

12.00 Наталија Геннадјевна Голант, Марија Михайловна Рыжова: *Влашкиј (румунскиј) фольклор из восточной Сербии: история собирания*

12.30 Марија Владимировна Ясинская: *Обычай «Деветица» в Венецианской Словении: трансформация традиции*

13.00 Пауза / Break

13.15 Сесија 9 / Session 9

Председава: Данијел Синани / Chair: Danijel Sinani

13.15 Милош Миленковић: „Наслеђе за мир” – прилика коју не треба пропустити

13.45 Биљана Анђелковић: Ходочашће између материјалног и нематеријалног културног наслеђа: пример манастира Тумане

14.15 Ана Чугуровић: Лазарице у Лешници – могућност за примену етнолошко-антрополошких знања о нематеријалном културном наслеђу у изградњи интеркултурног дијалога и бољих друштвених потенцијала

14.45 Завршна дискусија и затварање скупа / **Final discussion and closing of the Conference**

15.00 Ручак / **Lunch**

16.00 Посета манастиру Трноша и обилазак „крстова од времена” / **Tronoša Monastery and the “weather crosses” tour**

17.30 Полазак за Београд / **Departure from Tršić**
(**≈20.00** Долазак у Београд / **Arrival in Belgrade**)

АПСТРАКТИ

ABSTRACTS

Екатерина Анастасова,

Институт этнологии и фолклористики с Этнографическим музеем
БАН

София, България

ekaterina_anastasova@yahoo.com

Магия и святость

(св. Касьян Римский – традиционное восприятие и современные метаморфозы)

Св. Иоанн Кассиан Римский (360/5–435? гг.) христианский святой, которого Церковь чествует 29 февраля, раз в четыре года. Идеи и мифология, связанные со святым очень разнообразны.

Согласно его житию и творческой деятельности, он христианский писатель, создатель монастырей в Галлии, покровитель монашества. В славянской народной традиции (и в особенности у восточных славян) у него есть черты как святого, так и демона. День его чествования – один из самых „опасных” в году. Одна из тенденций в развитии магических представлений о Кассиане, связана с современными магическими практиками и идеями (новыми магическими движениями), развивающимися среди молодых людей в Восточной и Западной Европе.

Доклад подготовлен на базе литературных, архивных и Интернет источников, как и на базе полевых исследований автора, проведенных в 2020 г.

Биљана Анђелковић
Етнографски институт САНУ
Београд, Србија
andjelkovicb@gmail.com

**Ходочашће између материјалног и нематеријалног
културног наслеђа:
пример манастира Тумане**

Током последње две деценије дошло је до драстичног повећања броја ходочашћа и ходочасника у свету. У том погледу Србија не представља изузетак. Разлози те појаве се у различитим срединама, религијама и култури веома разликују и врло често су удружени са различитим политичким и друштвеним питањима и интересима. У Србији, поред примарних функција, а то је остваривање непосредног контакта верника са светим местима, местима чудесних указивања или исцелитељских извора, ходочашћа углавном имају и секундарну функцију, као што је јачање или обнављање националног идентитета. Због тога ходочашће не можемо посматрати само као посету конкретном месту или повезивање са материјалним културним наслеђем. Ходочашће свој пуни смисао добија тек са одговарајућим веровањима и извођењем одговарајућих религијских пракси. Овај рад испитује важност праксе ходочашћа у повезивању материјалног и нематеријалног аспекта културног наслеђа, на примеру посета ходочасничким местима. Као један од примера за речено може се узети манастир Тумане, који је последњих година доживео бројне трансформације. Разматраће се питања конструисања одређених веровања и праксе која се повезују са конкретним ходочасничким одредиштем, њихово уздизање у неформални статус нематеријалног културног наслеђа, и њихово прерастање локалне средине и стицање статуса места од националног значаја.

Данијела Васић

Филолошки факултет, Универзитет у Београду

Београд, Србија

vasic.danijela@gmail.com

Заштита нематеријалног културног наслеђа у Јапану

Јапан је вековима свестан важности заштите своје културне баштине, о чему сведочи и најстарији музеј – храм Тодаиђи из 8. века. Међутим, историјске околности су водиле и другачијим приступима, па је тако истицање националног духа након Меиђи рестаурације (1868) узроковало занемаривање драгоценог будистичког наслеђа. Данас се велика пажња поклања сваком новом јапанском културном добру на Унесковој листи, а као један од чланова главног одбора, Јапан има привилегован положај и знатан утицај на одлуке. На примеру Јапана видљиви су и покушаји политизације процеса избора. Тако је велико незадовољство у Јапану изазвала одлука да се у регистар „Памћење света” уврсти Нанкиншки масакр (1937). Јапан је чак запретио да ће обуставити финансирање организације. С друге стране, Јапан је критикован због инсистирања да се у категорију културног наслеђа уврсте индустријске локације из Меиђи периода, и истовременог занемаривања хиљада људи који су ту били на присилном раду. Али је зато Јапан номиновао документа која сведоче о присилном раду заробљених Јапанаца у СССР-у.

Јапан ће свакако морати да одржи равнотежу између сопствених политичких интереса, одбране од држава које настоје да поравнају неке старе рачуне и додатне комерцијализације већ регистрованих добара. И то нарочито у ситуацији када актуелна пандемија озбиљно утиче на културно наслеђе широм света.

Љиљана Гавриловић

Етнографски институт САНУ/Филозофски факултет, Универзитет
у Београду
Београд, Србија
fifana@gmail.com

Чије је (и шта је уопште и колико) моје/наше наслеђе?

У саопштењу се проблематизују основне поставке интерпретације концепта нематеријалног културног наслеђа по коме је оно етнички/религијски/национално омеђено и смештено искључиво у оквире предмодерних традиција, с акцентом на (могуће) фолклороидизације сачуваних/заштићених елемената или препознавање и вредновање само оних елемената који имају фолклорну форму.

С друге стране, разматра се (и такође проблематизује) позиција истраживача као инсајдера или аутсајдера у процесима препознавања, вредновања, предлагања и заштите елемената нематеријалног културног наслеђа.

Наталиа Геннадьевна Голант

Музей антропологии и этнографии им. Петра Великого (Кунсткамера)
РАН
Санкт-Петербург, Россия
natalita1977@yandex.ru

Мария Михайловна Рыжова

Музей антропологии и этнографии им. Петра Великого (Кунсткамера)
РАН
Санкт-Петербург, Россия
mariamih@yandex.ru

**Влашкий (румынский) фольклор
из восточной Сербии: история собирания**

В докладе пойдет речь об истории собирания и публикации фольклорных текстов влахов (румын) восточной Сербии, начиная с «Народных песен румын Сербии» (Chants populaires

des roumains de Serbie), изданных французским филологом и дипломатом Эмилем Пико (Émile Picot) в 1889 г. в Париже. В частности, в докладе будут рассмотрены такие сюжеты, как смена доминирующих жанров в сборниках фольклорных текстов, публиковавшихся в разные периоды, и различные системы записи, использовавшиеся собирателями фольклора (включая разные варианты «влашского алфавита», появившиеся в течение последних десятилетий). Кроме того, в докладе будет уделено внимание лирическим и эпическим песням, которые в настоящее время можно найти на Ютубе и на некоторых персональных сайтах. Произведения влашского эпоса, в отличие от лирических песен, записываются и размещаются в интернете почти исключительно профессиональными этнографами и фольклористами.

Александр Викторович Гура
Институт славяноведения РАН
Москва, Россия
avgura@mail.ru

Толкование снов о воде и огне в аспекте символического языка культуры

В докладе на материале снотолкований как жанра фольклора рассматривается взаимоотношение символики воды и огня. Спектр символических значений у представителей каждой из этих двух стихий выявляет свою смысловую парадигматическую структуру – предметную область, охваченную соответствующей символикой. Взаимодействие между символикой воды и символикой огня заключается в том, что две эти области, или парадигмы, отчасти накладываются друг на друга. Символика воды и огня распределяется перекрестно: сны о воде могут получать огненную символику и наоборот, и так же перекрещиваются между собой три разновидности этой символики – земная, небесная и человеческая. Например: болото снится к слезам и к солнцу; рыба – к слезам, дождю и горячке; солнце – к дождю, ясной погоде и пожару; огонь,

пожар – к дождю и к солнцу. Соотношение водной и огненной символики, их взаимовлияние (в том числе во взаимодействии с символикой холодного/горячего) вплоть до их объединения, взаимопроникновения, смешения и нейтрализации широко представлено в языке и культуре – в фольклорных текстах, ритуально-магических действиях и верованиях, в авторской поэзии, литературе, изобразительном искусстве и в практике психоанализа. Механизмы символического соотнесения и взаимодействия воды и огня воспроизводятся постоянно и в наше время. Таким образом, семантический подход к объекту исследования, пусть даже ограниченному рамками одного фольклорного жанра, позволяет выявить глубинные, универсальные культурные смыслы и понять некоторые особенности устройства символического языка культуры.

Марија Думнић Вилотијевић

Музиколошки институт САНУ

Београд, Србија

marijadumnic@yahoo.com

***Врањска градска песма из фоноархива:
О прошлости елемента нематеријалног
културног наслеђа***

Унеско политика очувања нематеријалног културног наслеђа оријентисана је ка одрживости датог елемента у будућности, али у овој презентацији биће испитано каква је у овом процесу улога прошлости. Као пример послужиће *врањска градска песма*, елемент на српској националној листи, чији се снимци из 1970-их година налазе у фоноархиву Музиколошког института САНУ. Биће дискутована два аспекта на којима почива њена историја и која су допринела њеној данашњој репрезентативности – усмена традиција и звучни снимци. Анализом документарних снимака знаменитих извођача (кантаутора, у неким случајевима) биће испитано како је овај музичко-поетски жанр оформљен и очуван пре платформе НКН и како ови снимци могу да буду корисни

у заштити НКН. Циљ овог рада је да покрене дискусију о значају аудио-визуелног наслеђа (укључујући и његову дигитализацију и издаваштво) у процесу заштите НКН, као и да допринесе савременој ургентној етномузикологији.

Биљана Ђорђевић

Народни музеј у Београду

Београд, Србија

b.djordjevic@narodnimuzej.rs

**Нематеријално културно наслеђе
између теорије и праксе на примеру
очувања знања и умећа израде црепуља
на Старој планини**

Израда такозваних женских црепуља један је од најархаичнијих начина производње керамичких посуда. Ове црепуље су израђиване искључиво за сопствено домаћинство једном годишње, а њихова производња спадала је у редовне послове у оквиру домаћинства, намењене искључиво женама. Последњих неколико деценија црепуље се више не праве, али се на Старој планини још увек користе, а старије жене се добро сећају целог поступка израде. Како би се знања и умећа неопходна за производњу црепуља сачувала, предузета су етноархеолошка истраживања, чији је резултат јаснија слика о технологији производње црепуља, која је значајна и за етнологију и за археологију, будући да су прве црепуље констатоване још на неолитским локалитетима централног Балкана. Данас се настоји да се кроз радионице са младима и друге видове анимирања шире заједнице ова знања и умећа сачувају и као одржива упишу у Национални регистар нематеријалног културног наслеђа Србије. У којој мери Унескова Конвенција о очувању нематеријалног културног наслеђа из 2003, њене одредбе и смернице, доприносе овим настојањима, а где се постављају као препрека, биће разматрано у овом раду.

Смиљана Ђорђевић Белић

Институт за књижевност и уметност

Београд, Србија

smiljana78@yahoo.com

Певање уз гусле у доба пандемије

Развијање широког, хетерогеног и изразито екстензивног спектра наративних садржаја везаних за пандемију изазвану заразном болешћу COVID-19 (тј. формирање макронаратива COVID-19) укључило је и различите жанрове фолклора. У излагању ће пажња бити посвећена текстовима неколико песама изведених уз гусле које тематизују пандемију. Анализа ће бити усмерена на тематско-мотивске карактеристике (концептуализација колективног *ми*, демонизација вируса и др.), одлике у контексту поезике епског хроничарског певања, те однос према најширем јавном дискурсу везаном за пандемију. Будући да се дисеминација оваквих садржаја примарно одвија путем друштвених мрежа, разматрањем ће бити обухваћени и коментари реципијената, те сагледан и статус оваквих творевина у ширим оквирима фолклора пандемије. Коначно, биће дискутовано о позицији оваквих песама кроз призму певања уз гусле као нематеријалног културног наслеђа.

Сузана Ђорђевић Пејовић

докторанд на Филолошком факултету, Универзитет у Београду

Београд, Србија

suzanadjorp@gmail.com

Кроз планину прегазите мучки.

Проблем граничног јунака Реља Крилатице у светлу прекршиоца забране певања кроз гору

У раду се разматрају епске народне песме у којима је човек, епски јунак, Реља Крилатица, прекршилац вилинске забране певања кроз гору, простора који њему не припада и

у коме важе другачија правила. Услед кршења ове забране, следи казна која се огледа најчешће у ослепљивању јунака и сакаћењу коња. У неким од песама сусрећемо и сукоб са вилама, чуваркама воде.

Ове појединости узимају у разматрање јер садрже митска упоришта, антагонизам горњег и доњег света, гласа и тишине, светла и таме, сукоб људи и вила. Помоћу њих се песме постављају у оквир интернационалних тема и архетипских симбола. Варијанте се затим посматрају и из угла регионалних и појединачних својстава, оне имају различита разрешења, у некима Реља Крилатица након излечења одлучује да се освети и убија вилу, а у неким се ожени њом или се братиме. Корпус који је узет у разматрање обухвата записе из Србије, БиХ, Црне Горе и Хрватске и они потичу из 19. и 20. века.

Мирјана Закић

Факултет музичке уметности, Универзитет уметности у Београду
Београд, Србија
mira.zakic@gmail.com

Заштита праксе свирања на кавалу на Косову и Метохији

Спровођена теренска истраживања музичкофолклорног материјала на територији Косова и Метохије од почетка 21. века указала су, између осталог, на готово потпуни нестанак праксе свирања на кавалу међу српским становништвом на овом простору. Захваљујући неколицини актуелних кавалиста у Сиринићкој жупи (најизразитијој области у вишедеценијском неговању кавалске свирке), као и сарадњи Центра за очување наслеђа Косова и Метохије „Mnemosune” са Српским етномузиколошким друштвом, локалним заједницама и културноуметничким друштвима, свирање на кавалу је уписано на Националну листу заштите угроженог елемента нематеријалног културног наслеђа РС, 2012. године. У циљу очувања ове праксе, Српско етномузиколошко друштво је

иницирало и organizovalo спровођење радионица свирања на кавалу и певања уз кавал у Штрпцу, а потом и у Грачаници, почевши од 2017. У фокусу овог рада су резултати спроведених радионица, са доминантним учешћем младог нараштаја, што указује на потребу очувања и ревитализације овог музичког симбола Косова и Метохије. Од посебне важности је питање даљег спровођења мера заштите овог елемента, које најпре зависи од надлежних институционалних деловања на плану одговарајућег обликовања и реализације националних културних политика.

Barbara Ivančič Kutin

Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Inštitut za slovensko narodopisje
Ljubljana, Slovenija
b.ivancic@zrc-sazu.si

Jezikovno in besedno izročilo v slovenskem Registru nesnovne kulturne dediščine

V slovenskem nacionalnem Registru nesnovne kulturne dediščine je trenutno (maj 2021) vpisanih 91 enot in 255 nosilcev. Enote so razvrščene v naslednje sklope: gospodarska znanja in veščine; šege in navade; uprizoritve in predstavitve; ustno izročilo in ljudsko slovstvo; znanja o naravi in okolju. Vsi vsebinski sklopi imajo še natančnejše opredeljene podzvrsti. Prispevek se bo fokusiral na enote, ki se nanašajo na jezikovno in besedno izročilo (lokalni dialekti, hišna in ledinska imena, narativna folklor) in so uvrščene v kategorijo ustnega izročila in ljudskega slovstva. V tem kontekstu bosta predstavljeni enoti Bovški narečni govor in Bovška slovstvena folklor, ki sta trenutno v postopku uvrstitve v register. Obe enoti sta utemeljeni na podlagi številnih dialektoloških in folklorističnih raziskav, ter s hkratnim ozirom na vse bolj ozaveščeno ohranjanje tovrstne dediščine med domačini v lokalnem okolju. V zadnjem desetletju je namreč opaziti številne kulturne dejavnosti in dogodke (raba narečja v dramskih uprizoritvah, kantavtorskih besedilih, poustvarjanje in uglasbitve lokalnih pesmi, pripovedovanje lokalnih zgodb ...),

turistično ponudbo (tematske poti, muzej, delavnice), pedagoške aktivnosti (vrtec, šola, turistični podmladek), ki predstavljajo bovsko jezikovno in besedno dediščino kot posebnost, ki še živi, a je hkrati zaradi spremenjenega načina življenja in globalizacije vse bolj ogrožena.

Дејан Илић

Институт за књижевност и уметност

Београд, Србија

dejan.ikum@gmail.com

Народна књижевност на страницама *Дабро-босанског источника*

Дабро-босански источник, као верски часопис, примарно се бавио црквеним, теолошким и темама везаним за свештеничку праксу. Ипак, током свог дугогодишњег излажења (1887–1911) доносио је, мање или више редовно, и фолклорну грађу. У предстојећем раду даћемо преглед грађе објављене у овом часопису, указати на њену жанровску, тематску разноликост и улогу коју народна књижевност има у уређивачкој концепцији часописа. Фолклорни текстови посматраће се у ширем културноисторијском контексту. Пратићемо како се промене уређивачке политике, условљене ширим политичким и културним превирањима овог немирног периода босанскохерцеговачке историје, одражавају на статус народне књижевности у овом часопису. Објављене народне умотворине, однос према сакупљачком раду и успостављена мрежа сарадника (сакупљача) посматраће се и у контексту великог интересовања босанскохерцеговачке културне јавности с краја 19. века за народни живот које је опет у непосредној вези са националним буђењем и консолидовањем.

Ана Јањић

Гимназија „Светозар Марковић”

Јагодина, Србија

ana.stankovic86@yahoo.com

Свевидеће око паноптикона – један поглед на усмену традицију

У раду се испитују могућности тумачења усмених наратива посредством теоријских поставки које се баве механизмима успостављања моћи. Корпус истраживања чине рецентни теренски записи, пре свега културно-историјска предања и животне приче, са тематиком која у највећој мери упућује на ратне околности, приказ завојевача и нападнутих или слику власти и потчињених, те технике изградње и одржавања снаге у тако конституисаним системима. Преко метафоре паноптикона – концепта идеалног затвора и елемената „надзирања и кажњавања” Мишела Фукоа издвајају се варијације на разини идентитетских позиција свој–туђ, које отварају простор за имаголошко сагледавање одабраних наратива. Настојаћемо да покажемо како се посредством таквих унутартекстовиних „контрола” конституише прича сама, како на структурном тако на семантичком нивоу. Коначно, одабрана теорија и методологија усмерава анализу ка неопходној ревизији грађе – ка питањима селекције и (ре) интерпретације образаца културе сећања.

Мария Владимировна Ясинская

Институт славяноведения РАН

Москва, Россия

marusiaya@gmail.com

Обычай «Деветица» в Венецианской Словении: трансформация традиции

У словенскогo етническогo мањинства, проживајућегo на територији Италије вдоль границе со Словенијe (в

долине реки Натизоне), до настоящего времени сохраняется католический обычай за девять дней до Рождества носить от дома к дому образ Божьей Матери. Каждую из девяти ночей он «гостит» в том или ином доме по очереди. Для словенцев Италии «Деветица» стала своего рода символом их национальной идентичности, а молитвы на словенском языке, читаемые во время совершения упомянутых обходов, часто оказываются едва ли не единственным, что остается в памяти италянизированного словенского населения (иногда они служат своеобразным «ключом», помогающим им вспомнить родной язык и заговорить на нем). В последнее время обычай «Деветица» активно поддерживается, а в некоторых местах даже возрождается. В докладе предполагается проанализировать трансформацию данного обычая, основываясь на собственном полевом материале (2017–2019 гг.), а также на данных из опубликованной этнографической литературы и современных сведениях из интернета (со страниц соцсетей, посвященных жизни общин словенцев в Италии). Планируется установить, какие элементы сохранились, какие исчезли, а какие трансформировались в изменившихся современных условиях (исследование выполнено по гранту РФ №20-78-10030 «Языковые и культурные контакты в условиях социальных трансформаций у национальных меньшинств альпийско-паннонского региона»).

Данка Лажич Михајловић
Музиколошки институт САНУ
Београд, Србија
danka.lajic.mihajlovic@gmail.com

**Очување нематеријалног културног наслеђа као
„проблемски задатак“:
случај музичког наслеђа**

У обимној научној и стручној литератури о Унесковом програму посвећеном очувању нематеријалног културног наслеђа (НКН), проблематика у вези са пројектованим

активностима „на терену”, у локалним заједницама, укључујући ефекте таквих активности, остали су у другом плану у односу на политику/политике и филозофију наслеђа. Ово је делом последица концепта програма, с обзиром на то да су у односу на носиоце наслеђа, као примарне актере у пројектима заштите, истраживачи обележени као (културни) „аутсајдери” и/или као део структура моћи, па се конотација „непожељних” актера у таквим пројектима одразила и на неку врсту уздржаности у научним разматрањима ефеката овако организоване заштите НКН-а. Поред тога, у односу на сразмерно кратак период примене Конвенције, ефекти ће тек бити видљиви, па вероватно и разматрани у већој мери.

Сложено искуство ауторке на пољу очувања музичког наслеђа у Србији основ је за отварање критичког разматрања стратегија и резултата деловања у правцу обезбеђивања одрживости наслеђених музичких пракси, са посебном пажњом за квалитативни ниво – музику као израз, супстанцу, њене функционално-семантичне и естетске карактеристике. Показало се да је реч о „проблемском задатку” – оном за чије решавање не постоји стратегија, него је потребно активирати комплексна знања да би се дошло до решења.

Мирослава Лукић Крстановић

Етнографски институт САНУ

Београд, Србија

mimaluk1@gmail.com

Продукција нематеријалног културног наслеђа: формати, знања и праксе

Нематеријална културна наслеђа (НКН) представљају појаве дугог трајања, означене као разноврсне праксе, знања, комуникације и политике. Вишедеценијска истраживања (етнолошка, фолклористичка, етномузиколошка) оставила су богате ризнице (са)знања, често видљива и доступна само академским круговима. Са успостављањем протокола Унескове Конвенције (2003) започело се са стратегијама

организованог, програмираног и функционалног учитавања, регистровања и представљања НКН-а ради заштите и очувања, успостављајући тиме планетарно локализујући мозаик културних разноврсности и специфичности. У културном промету мобилисан је велики потенцијал људи – заједница, експерата, академских и административних ауторитета, медијских и других репрезентата. Од тада политике и стратегије нематеријалног културног наслеђа подразумевају појмовну концептуализацију (према Конвенцији), сређивање и распоред елемената (апликационо форматирање и датотеке), акумулацију и дисперзију знања (научна истраживања и академска умреженост), анимацију пракси и перцепције у домену људских заједница. Како се развија умреженост у свеобухватном позиционирању наслеђа, али како се испољава селективност односно присвајање културног наслеђа у домену културних и националних интереса? Ко о томе одлучује – да ли издвајање и одрживост наслеђа иде одозго (ауторитети) или одоздо (носиоци)? Да ли динамика и мобилност наслеђа зависе од тржишта и државних политика – коме то иде у прилог? Концепције, програми и политике нематеријалног културног наслеђа покрећу низ проблема и дилема, с обзиром на то да је тешко ускладити два амбивалентна процеса наслеђа: складиштење и његову живу, динамичну праксу, која успоставља посебан вид активизма и трансформација. С једне стране, нематеријално културно наслеђе је чврсто институционално утемељено у функционално добро (национални центри, комитети, комисије, регионални центри, Унескова тела и др.), с друге стране садржајни оквири и примењивост Конвенције остали су арбитарни и дискутабилни – шта је, а шта није, шта се постиже и ко добија?

Посебно разматрам основне смернице Конвенције о НКН-у на примеру урбаних средина и градских култура. Зашто се у одабиру ретко померају границе и превазилазе парадигме традиција–фолклор–село, где је ту место граду, заоставштинама метропола, индустријском наслеђу? У истраживачком фокусу урбана наслеђа и наслеђа градова имају стратешки значај будућих развојних политика, те у том смислу значајан је концептуални оквир. До сада културе

градова су остајале на маргини означилаца нематеријалног наслеђа, а зна се да се у градовима највише живи; да су градови простори контраста, плуралитета, разноврсних интеракција и перцепција култура сећања; градови живе у својим фрагментираним идентитетима, брзим променама, али и препознајућим генерацијским стожерима. За сада се могу издвојити значајна етнолошка и етномузиколошка истраживања у урбаним срединама. Издвајам нека актуелна проучавања, као што су култура Горанаца у Београду (раде се истраживања Цинцара, Словенаца и др. у Београду), децје игре у урбаним срединама, стари занати у Београду, тамбурашка пракса у Новом Саду, извођење староградске музике у Београду (Скадарлија), рударско наслеђе (Бор), фестивали (Ужице, Кикинда и др.).

Злата Марјановић

Академија умјетности Универзитета у Бањој Луци
Бања Лука, Босна и Херцеговина
aurelliakramberger@gmail.com

Давор Седларевић

ЈУ Центар за културу Колашин (КУД „Мијат Машковић“)
Колашин, Црна Гора
davorsedlarevic@gmail.com

Душан Медин

Факултет за културу и туризам, Универзитет Доња Горица
Подгорица, Црна Гора
dusan.medin@gmail.com

Између непостојања институција и постигнутих резултата: новија истраживања традиционалне музике и игре (плеса) у Црној Гори

Рад сагледава искуства стечена на пољу стручног и научног истраживања и тумачења традиционалне музике и игре (плеса) Црне Горе током последњих неколико година. Унаточ томе што у држави не постоје одговарајуће институције

за образовање у домену етнологије, етномузикологије и етнокорееологије, нити има формално образованих етномузиколога и етнокорееолога, овим се сегментом културног наслеђа годинама већ баве малобројни домаћи и инострани истраживачи, као и неколико удружења (НВО). Стога ћемо ближе осветлити рад двају удружења локалног карактера која су се досад истакла у том смислу – Центра за изучавање и ревитализацију традиционалних игара и пјесама ЦИРТИП из Колашина и Друштва за културни развој „Бауо“ из Петровца на Мору, као и колашинског КУД-а „Мијат Машковић“. Њиховим залагањем већ годинама се врше теренска истраживања, грађа се систематизује, обрађује, чува и објављује. Резултати њиховог деловања видљиви су кроз различите пројекте у виду теренских истраживања (Етно-камп Колашин и Етно-лаб Петровац на Мору), међународних научних скупова, издавачке делатности, презентација реконструисаног и ревитализованог наслеђа на сцени, заштите нематеријалне културне баштине, рада са локалном заједницом и тако даље. Овим радом настоји се приказати хронолошки ток реализације наведених активности, те указати на уочене истраживачке потенцијале и изазове.

Милош Матић

Етнографски музеј у Београду
Београд, Србија
milos.matic@etnografskimuzej.rs

Нематеријално културно наслеђе и проблем идентитета заједница

Полазећи од суштински антрополошког схватања појма култура, Конвенција о очувању нематеријалног културног наслеђа у дефинисању свог предмета декларативно појам културног наслеђа повезује са идентитетом заједница или група и постулира да очување културног наслеђа представља очување и исказивање идентитета оних који неко наслеђе препознају као своје. Појам идентитета се поставља готово у

физикалистичком коду, као непобитно, материјално, својство нематеријалног културног наслеђа. Консеквенцијално, питање идентитета је уграђено у сâм процес настанка Конвенције, остављајући могућности различитих тумачења концепта нематеријалног културног наслеђа у смислу употребе у оквиру званичних културних политика као средства за изражавање идентитета, поново као непобитног својства културног наслеђа. Овом приликом разматрају се основни начини употребе Конвенције и њених инструмената који у оквиру концепта културног диверзитета у исто време производе културни пароксијализам из којег произлазе одвајања међу заједницама, уместо намераваног уједињавања и међусобног толерисања различитости. Посебно се као проблематичан разматра културни редукционизам који оставља могућност изградње артифицијелних идентитета заједница.

Ирена Медар-Тањга

Природно-математички факултет, Универзитет у Бањој Луци
Бања Лука, Босна и Херцеговина
irena.medar-tanjga@pmf.unibl.org

Умијеће израде чипке – керање, бањалучко керање – студија случаја

Један специфичан производ жена из Босне и Херцеговине је керана чипка, коју су углавном израђивале грађанке Муслиманке, иако је била у употреби код сва три конститутивна народа. Керење је техника израде чипке од памучног конца уз помоћ мале шиваће игле. Израда кераних предмета, најчешће миљеа, још увијек је очувана међу муслиманским (бошњачким) становништвом на простору Грачанице, Тешња и Бање Луке. Међу босанскохерцеговачким кераним чипкама посебно се истиче Бања Лука и по њој названа бањалучка кера, коју карактерише гоблен у средини око кога се керало. Бањалучка кера развила се доласком Аустроугарске и представља спој аустроугарског гоблена и оријенталне израде чипке на иглу – керања.

Током 2011. године Умијеће израде чипке – кере је као елемент културног наслеђа уписано на листу Федерације Босне и Херцеговине, док је Република Српска на своју ентитетску листу 2021. године уврстила елемент Бањалучка кера. Иако су евидентирани као раздвојени елементи на ентитетским листама, на заједничкој листи Босне и Херцеговине уписани су као један елемент под називом Умијеће израде чипке – керање, бањалучко керање, чиме је у компликованом систему номинације према Унеску унутар Босне и Херцеговине први пут створена могућност номинације елемента заједничког за оба ентитета.

Александар Милановић

Филолошки факултет, Универзитет у Београду

Београд, Србија

aleksandar.jus@gmail.com

Заштита српског језичког наслеђа: појмовно одређење и нерешена питања

Реферат би требало да покрене сасвим конкретна питања која се односе на заштиту српског језичког наслеђа. Будући да наш Национални комитет за нематеријално културно наслеђе до сада није заштитио нити један елемент језичког типа у оквиру Унесковог програма, мора се поћи од питања шта би уопште било језичко наслеђе у овом контексту, као и од потпитања: Јесу ли то само дијалекти? Јесу ли то само устаљене форме вербалног фолклора? Има ли елемената нематеријалног наслеђа у стандардном језику и писму? Какви су односи дијалекатског и фолклорног језичког наслеђа са стандардним језиком? Да ли очување дијалекатског наслеђа развија неку врсту билингвалности и каквог је она типа?

У формуларима за упис елемената на Унескову листу налазе се само опште смернице за одговоре на ова питања, па ће нам у трагању за потпунијим одговорима неопходан бити и увид у српску етнолингвистичку, дијалектолошку и културолошку литературу у којој су до сада постављана

иста или слична питања. Исти задатак имаће и увид у друге националне праксе при заштити нематеријалног културног наслеђа.

Милош Миленковић

Филозофски факултет, Универзитет у Београду
Београд, Србија
milmil@f.bg.ac.rs

„Наслеђе за мир” – прилика коју не треба пропустити

Употреба заштите културног наслеђа у програмима постконфликтне стабилизације и развоја доминантан је приступ међународне заједнице основној тематици наших истраживања и наставе. Уместо да јој се противимо, било са антиреалистичких било са националистичких позиција, можемо да је препознамо, применимо и употребимо за поправљање положаја друштвено-хуманистичких наука у нашој држави и нашем друштву.

Магда Миликић

Институт за српску културу
Приштина – Лепосавић, Србија
magdamilic95@gmail.com

Урош Ђурковић

Институт за српску културу
Приштина – Лепосавић, Србија
uros.durkovic@gmail.com

Рефлекси свакодневице у сећањима малолетника на НАТО бомбардовање Савезне Републике Југославије 1999. године

У реферату се најпре даје шири контекст теренског истраживања о сећањима малолетних лица на НАТО бомбардовање Савезне Републике Југославије 1999. године,

које су током марта и априла 2021. године урадили Урош Ђурковић и Магда Миликић. При томе се указује и на различите могућности приступа овој богатој, инспиративној и значајној грађи.

Као посебно учестали издвојили су се мотиви везани за преображај свакодневице, међу којима се истичу сфера популарне културе и личне, односно породичне анегдоте. Веома специфични и неретко поетични детаљи које информатори износе у реферату тумаче се као фолклористички у најширем значењу речи, што подразумева интердисциплинаран приступ грађи. Истраживање се заснива на теорији усмене историје (Пол Томпсон), затим на проучавањима свакодневице у контексту студија културе (Анри Лефевр, Мишел де Серто, Џо Моран), као и на теоријским увидима у вези са културом памћења (Јан Асман).

Један од циљева нашег истраживања је да укажемо на неке од семантичких импликација помињања конкретних детаља у вези са свакодневним животом током бомбардовања и да на тај начин покушамо да „уђемо у траг“ неухватљивој логици сећања.

Софија Милорадовић

Институт за српски језик САНУ
Београд, Србија
sofija.miloradovic@sanu.ac.rs;

Мирјана Петровић Савић

Институт за српски језик САНУ
Београд, Србија
Mirjana.Petrovic@isj.sanu.ac.rs

Српски дијалекти – документи о говорима нашега народа и о традицији нашега народног живота

Дијалекти, односно народни говори као сегмент нематеријалних културних добара представљају значајан део идентитета групе или појединца, који их препознају као

саму суштину свог идентитета и као неизоставни део свог културног наслеђа. Народним говорима због сваковрсних промена у начину живота, посебно у руралним срединама, прети опасност убрзане трансформације и девастације, тамо где се још увек чувају, и зато би требало да буду постављени високо на листу приоритета у спровођењу мера заштите елемената нематеријалног националног културног блага (најпре снимање говора, бележења целокупне ономастичке грађе, адекватно похрањивање, а затим истраживање сакупљеног материјала и његово представљање). Дијалекатска лексика је притом репрезент традиционалне материјалне, духовне и социјалне културе српског народа. Ономастички материјал, сакупљен на терену као део дијалекатске лексике, доноси вишеструко важне резултате, јер се и на основу њега може реконструисати материјална, а делом и духовна култура краја који се испитује. Дијалекатска лексика чини фондус српских народних говора и због тога би њено бележење и истраживање требало да буде укључено у Унесков концепт очувања, заштите и одрживости нематеријалног културног наслеђа.

Александра Миљановић

докторанд на Филолошком факултету, Универзитет у Београду
Београд, Србија

aleksandra.miljanovic1@gmail.com

Осврт на полемику поводом објављивања *Црвеног бана*

Рад пружа осврт на објављивање пете књиге *Српских народних пјесама из необјављених рукописа Вука Стефановића Караџића* у издању САНУ 1974. године, те потоње објављивање истих песама у збирци под насловом *Црвен бан* у издању Просвете 1979. године. У жаришту полемике поводом објављивања *Црвеног бана* нашли су се Живомир Младеновић и Благоје Јастребић. У раду се указује на кључне ставове учесника полемике, који покрећу питање ауторства

и ауторских права, али и природе самих песама које су у издању САНУ означене као *особите пјесме и поскочице*, док у издању Просвете добијају одредницу *еротске*.

Марина Младеновић Митровић
Институт за књижевност и уметност
Београд, Србија
marinamladenovic@hotmail.com

Веселин Чајкановић као приређивач збирке *Српске народне приповетке*

Збирка *Српске народне приповетке* објављена је 1927. године као прва и једина књига едиције *Српске народне умотворине* у оквиру Српског етнографског зборника. Од 1.636 приповедака садржаних у 29 рукописа Етнографске збирке САНУ Чајкановић је одабрао 212, како је истакао у Предговору. У поговору другом издању (1999) С. Самарџија указала је на главне Чајкановићеве принципе и критеријуме одабира грађе: поред разноврсности мотива, типова и облика, Чајкановић се ослањао на међународну класификацију приповедака, што је комбиновао са научним интересовањем за културу предака и сопственим виђењем успешности приповедачког поступка, изостављајући материјал који је претходно штампан. Тако одабрану грађу Чајкановић је затим редиговао за објављивање. Поређење рукописа и штампаног материјала показује да је осим измена на плану интерпункције Чајкановић мењао стил приповедача, изостављао дијалекатске облике, као и поједине делове текста. У раду се анализирају типови измена и доводе се у везу са његовим вредновањем грађе, исказаним кроз коментаре и потпуно или делимично (не)укључивање појединих збирки у зборник. Чајкановићев приређивачки поступак сагледава се у односу на рукописну грађу не само на плану редакције текста већ и у односу на друштвено-историјски контекст, тадашње научне токове и импликације његовог рада.

Вања Павићевић

Институт за међународну политику и привреду
Београд, Србија
vanja_pavicevic@yahoo.com

Заштита нематеријалног културног наслеђа – између правне теорије и живе традиције

Нематеријално културно наслеђе, као жива неопипљива традиција, често је принуђено да ради сопственог опстанка, деликатно балансира између неретко ригидне правне теорије заштите, са једне стране, и сопствених спонтаних обичаја, са друге. Концептуализација културе коју заступа Унеско кроз међународне конвенције, смернице и декларације, често је супротстављена идеји културе коју имају сами носиоци традиције, што последично може водити ка вештачком очувању једне врсте наслеђа, или пак потпуном нестанку друге. Додатни изазов у процесу заштите представљају елементи тзв. непожељног наслеђа, који можда најсликовитије и илуструју одређене несугласице између међународноправног оквира заштите и националних културних политика.

Александар Павловић

Институт за српску културу
Приштина – Лепосавић, Србија
alek.pavlovic@hotmail.com

Покладна свадба у Штрпцу: Разговор са „Краљевићем Марком”

Узимајући у обзир популарност Краљевића Марка у српској фолклорној традицији, чији се лик не везује само за усмену књижевност већ, између осталог, и за поједине обичајно-обредне праксе, у раду настојим да укажем на значај овог епског јунака са аспекта његове улоге у покладном ритуалу код Срба. Покушаћу, у том смислу, да прикажем прославу Белих поклада у Штрпцу, средишту Сирињиће

жупе, чији централни део представља опход маскиране поворке која на симболичан начин приказује женидбу, односно свадбу Краљевића Марка. Акцент у раду биће стављен на сагледавање субјективне стране истраживаног феномена, што значи да ће пажња бити усмерена ка разумевању начина на који о наведеном догађају мисле и говоре његови учесници. Пажња ће, конкретно, бити усмерена ка сазнавању личних искустава и односа према истраживаном феномену из угла једног од редовних учесника покладне свадбе у Штрпцу, који је улогу Краљевића Марка у склопу овог догађаја играо дуги низ година.

Аналитички поступак примењен у раду базиран је на емској перспективи, сходно чему су, методолошки гледано, у истраживању коришћени квалитативни приступи, пре свега разговор са саговорником. Резултати рада биће презентовани на основу теренских истраживања у Штрпцу, спроведених у више наврата у току 2018, 2019. и 2021. године.

Јеленка Пандуревић

Филолошки факултет, Универзитет у Бањој Луци
Бања Лука, Босна и Херцеговина
jelenka.pandurevic@ff.unibl.org

Нематеријално културно наслеђе: научноистраживачка пракса и административни аспекти. Искуства из Босне и Херцеговине

У раду се доноси преглед деценијског искуства очувања и заштите нематеријалног културног наслеђа у Босни и Херцеговини, у аспектима који се односе на систем имплементације Конвенције (Унеско 2003) у условима изузетно сложене државне организације и недовољно артикулисаних јавних политика у области културе. Поставља се питање заједничких номинација у условима неподударања административних и ареалних граница распрострањања културних феномена. На конкретним примјерима показују се контроверзни аспекти Конвенције и специфичности имплементације у државама

бивше СФРЈ, сагледани из визуре разумијевања и представљања националних и културних идентитета. Посебна пажња се усмјерава на партиципацију научне заједнице и резултате научно-истраживачких пројеката у вези са издвајањем и дескрипцијом појединих елемената. Представљају се могућности заснивања комбинованих студијских програма утемељених на мултидисциплинарним садржајима, чији се компетенцијски оквир и исходи учења заснивају на платформи успостављеној Конвенцијом Унеска из 2003. године. Искуства из Босне и Херцеговине сагледана су у компаративној равни, при чему се инсистира на примјерима добре праксе, и дају смјернице за унапређење цјелокупног процеса.

Ольга Алексеевна Пашина

Государственный институт искусствознания
Москва, Россия
orash@sias.ru

Сохранение нематериального культурного наследия: российский опыт

В докладе предполагается рассмотреть законодательные инициативы на федеральном и региональном уровнях по охране нематериального культурного наследия народов Российской Федерации (Модельный закон об охране нематериального культурного наследия для стран СНГ, Основы государственной культурной политики в РФ от 24.12.2014 г., Законы субъектов РФ), а также ряд мер по сохранению и популяризации объектов нематериального культурного наследия, среди которых:

- создание федерального и региональных электронных каталогов объектов нематериального культурного наследия народов РФ (портал Культура.рф, раздел «Традиции»),
- проведение полевых исследований по выявлению объектов и их изучение,
- поддержка музыкально-этнографических архивов, где хранятся исторические и современные записи фольклора,

важные для возрождения различных форм нематериального культурного наследия.

Будут освещены также организационные формы этой работы, в которой задействованы Дома (Центры) народного творчества, высшие учебные заведения, научно-исследовательские институты. Внимание будет уделено и крупным проектам, направленным на сохранение и популяризацию нематериального культурного наследия народов России.

Валентина Питулић

Филозофски факултет Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици
Приштина – Косовска Митровица, Србија
valentina.pitulic@pr.ac.rs

Обредни хлебови у традиционалној култури Срба на Косову и Метохији

На простору Косова и Метохије традиција неговања култа хлеба врло је развијена. Обредни хлебови, као бескрвна жртва, појављују се у обредима прелаза (рођење, свадба и смрт) и представљају важан моменат у оквиру етнопсихолошке заједнице која је на овај начин ступала у контакт са предачким наслеђем. Обредни хлеб се појављује приликом прве иницијације (рођење), када се меси обредни хлеб који мајка носи ћерки која је добила дете. Приликом сватовског обреда изнад невестине главе ломи се хлеб ради берићета и представља бескрвну жртву у служби добијања берићета од божанства брака. У последњем обреду прелаза (смрт) такође се меси обредни хлеб у кући покојника, који се носи на гробље и тамо се дели онима који присуствују сахрани. Он ће се (у облику малих колача) делити и на задушницама. Култ обредних хлебова појавиће се и на слави, приликом прослављања Божића, приликом почетка сетве и они имају важну улогу на целој територији Косова и Метохије. Показаћемо на који начин је обредни хлеб на Централном

Косову присутан и приликом породичног обедовања, где домаћин преузима улогу инкарнираног претка, где ломљење колача представља сакрални чин. Приликом теренског истраживања уочили смо да постоје извесне разлике у облику и украшавању обредних хлебова, имајући у виду централни и динарски варијетет (према Јовану Цвијићу), тако да ћемо показати утицај миграционог кретања у формирању култа хлеба.

Данијела Поповић Николић

Филозофски факултет, Универзитет у Нишу

Ниш, Србија

danijela.popovic.nikolic@filfak.ni.ac.rs

Са позиција књижевне и социјалне маргине: наивац у избеглиштву

Аутори који се могу одредити као аутори књижевне наиве у своје радове понекад уносе фолклорну грађу обликовану на различите начине и применом различитих поступака. Неки од њих и шире, ван литерарног ауторског концепта, презентују усменоуметничке форме и често су носиоци знања о традицији са којима се истраживачи фолклора током теренских истраживања сусрећу. У овом раду биће представљени резултати истраживања позиције усменоуметничке грађе у наративима и ауторским текстовима песника наивца, избеглог са територије Косова након сукоба 1999. године. Анализа је спроведена на материјалу забележеном у теренским истраживањима реализованим у оквиру пројекта Института за српски језик и депонованом у Дигиталном архиву Балканолошког института САНУ.

Adela Pukl

Slovenski etnografski muzej
Ljubljana, Slovenija
adela.pukl@etno-muzej.si

Anja Jerin

Slovenski etnografski muzej
Ljubljana, Slovenija
anja.jerin@etno-muzej.si

**Vloga nosilcev pri nastajanju Registra
nesnovne kulturne dediščine v Sloveniji**

Republika Slovenija je ratificirala Unescovo Konvencijo o varovanju nesnovne kulturne dediščine leta 2008, ko je bil kot ukrep implementacije vzpostavljen nacionalni Register nesnovne kulturne dediščine. Slovenski etnografski muzej kot Koordinator varstva nesnovne kulturne dediščine je od 2011 dalje odgovoren za pripravo predlogov za vpis v Register. Vzpostavitev Registra, ki vsebuje elemente različnih domen ICH predstavlja za stroko velik izziv, saj zaradi živosti ICH ne obstaja univerzalen model, ki bi omogočal, da se elementi vpisujejo na enak način. Zato smo v Sloveniji zastavili register dvodelno: en del predstavljajo splošna besedila, ki opisujejo elemente ICH, drugi del pa predstavljajo opisi nosilcev dediščine. Glede na to, da Register ves čas dopolnjujemo, smo bili po desetih letih delovanja SEM-a kot Koordinatorja prvič soočeni s spremembo statusa več nosilcev, ki se je iz aktivnega spremenil v neaktivnega, saj so le ti preminuli.

Tovrsten način oblikovanja Registra zahteva od Koordinatorja sodelovanje z nosilci in stalno prisotnost strokovnjakov na terenu. Sodelovanje med strokovnjaki in nosilci temelji na medsebojnem zaupanju ter predstavitvi dediščine kot jo dojemajo/razumejo nosilci. Pri tem se soočamo z različnimi izzivi na terenu, pri čemer pa je vloga nosilcev vedno v ospredju.

Михај Радан

Филолошки, историјски и теолошки факултет, Западни универзитет
у Темишвару
Темишвар, Румунија
mradan54@yahoo.com

Миљана-Радмила Ускату

Филолошки, историјски и теолошки факултет, Западни универзитет
у Темишвару
Темишвар, Румунија
miliana83@yahoo.com

Карашевски пастирски обичаји

Значајно место у нашој истраживачкој активности заузимају истраживања карашевских обичаја који последњих деценија нестају. Међу таквим обичајима који су пред издисајем спадају и пастирски. У раду су описана три карашевска овчарска обичаја (*откуќање*, *смёрљање* и пуштање овнова међу овце). Истовремено, изнети су узроци њиховог нестајања и извршена је упоредна анализа са истим румунским обичајима. Ово истраживање има два основна циља: да се забележе и на тај начин отргну од заборава карашевски овчарски обичаји и да се укаже на међуетничка прожимања и утицаје у овом домену.

Прикупљање грађе за овчарску проблематику вршено је у дужем периоду (1980–2021) на два начина: а) несистематски, од разних случајних казивача у разним ситуацијама (свакодневной комуникацији са мештанима, за време одвијања наведених обичаја и сл.) и б) циљано, систематско прикупљање грађе извршено је у неколико наврата у анкетама на основу упитника и тематских разговора (2002, 2012–2013, 2021). У закључцима се процењује у којој су мери румунски пастирски обичаји и обреди утицали на карашевске обичаје и обреде.

Здравко Ранисављевић

Факултет музичке уметности, Универзитет уметности у Београду
Београд, Србија
ranisavljevicz@yahoo.com

Селена Ракочевић

Факултет музичке уметности, Универзитет уметности у Београду
Београд, Србија
selena.rakocevic@gmail.com

Традиционални плес у Србији – између заштите културног наслеђа и савременог стваралаштва

Пракса интерпретирања традиционалног плеса представља део различитих научних и уметничких дискурса у Србији који су у актуелном тренутку доминантно обликовани под утицајем концепта заштите културног наслеђа. Етнокореологија је, у свом примењеном облику, укључена у званичне процедуре заштите наслеђа, а научни дискурс ове дисциплине остварује директне реперкусије на номинацијске процесе који се реализују на националном и међународном нивоу. Пракса уметничког интерпретирања традиционалних плесова у актуелном тренутку априори остварује значење презентације наслеђа, без конкретног утемељења у концепту Конвенције.

У законодавном дискурсу, традиционални плес се, под термином „народна игра”, третира у административним областима Заштите културног наслеђа и Савременог стваралаштва. Систем очувања нематеријалног културног наслеђа у законодавним оквирима подразумева дефинисане статусе стручњака у култури, чије је деловање предвиђено у оквиру установа културе и „репрезентативних удружења” у пољу заштите наслеђа. На сличан начин, Уметничка игра, као административна област Савременог стваралаштва, дефинише статусе уметника, чије је деловање такође предвиђено у оквиру установа културе и „репрезентативних удружења” – у пољу уметности.

Традиционални плес левитира у административној пракси без формалног одређења критеријума за диференцирање културног наслеђа и савременог стваралаштва у његовом практиковању. У раду се интерпретирају индикатори датог левитирања, уз критичко сагледавање савремене праксе у односу на концепт Конвенције и конкретне етнокорееолошке концепте плесног жанра и плесно-кинетичке форме.

Анђела Реџић

Балканолошки институт САНУ

Београд, Србија

andjela.redzic@gmail.com

**Етнолингвистика и заштита нематеријалног
културног наслеђа:
Покладне бакље у Сиринићкој жупи**

Женидба Краљевића Марка – Покладна свадба у Штрпцу један је од три заштићена елемента нематеријалног културног наслеђа Србије у општини Штрпце, односно Сиринићкој жупи (поред *Лазарица у Сиринићу* и *Свирања на кавалу*). Овај покладни обичај један је од три реалије које се на последњи покладни дан подразумевају у селима Сиринића. Преостала два су паљење покладних бакљи и ламкање. Последња теренска етнолингвистичка истраживања Сиринића (2020/2021) показују да обичај паљења бакљи тамо и даље постоји и то у свим селима, под називом *мавање кумбара*. Обичај паљења бакљи заштићен је у западној Србији као *Паљење петровданских лила, Лилање*. Ана Плотњикова (Плотникова 2004: 113–118) летње ритуалне ватре на западу јужнословенског континуума, попут петровданских лила, обједињује са покладним бакљама као балканословенским обичајем, бележећи њихово постојање и у Сиринићу, али без посебног термина. Према њој, покладне ватре и бакље одвојен су елемент у односу на маскиране покладне опходе, као што је покладна свадба у Штрпцу. У раду се из етнолингвистичког угла анализира овај покладни обичај и поставља се питање да ли би и како овај и даље живи елемент могао бити заштићен.

Ана Савић

Институт за књижевност и уметност

Београд, Србија

anagarsija93@hotmail.com

Типологија и функција хумора у српским народним шаљивим причама и фолклорним анегдотама

Шаљива народна прича и шаљива фолклорна анегдота неретко се одликују животном ведрином и хумором који разгаљује, оплемењује погледе на свет и чини људску свакодневицу сношљивијом. Оштрица хумора у овим шаљивим наративима, међутим, може бити усмерена и према онима које заједница на одређени начин означи због разноврсних мањкавости и негативних карактеристика. Стога хумор може имати и друге функције – он је често подсмешљив, подривачки и подругљив. У раду се испитују тип, особености и функције хумора на примерима шаљивих народних прича и фолклорних анегдота шаљивога карактера објављених у збиркама класичног фолклорног наслеђа, али и оних забележених током савремених теренских истраживања фолклора. Расправља се о типологији хумора и жанровским одликама поменутих усмених прозних облика, њиховим међусобним разликама и дотицајима.

Биљана Сикимић

Балканолошки институт САНУ

Београд, Србија

biljana.sikimic@bi.sanu.ac.rs

Критична места заштите нематеријалног културног наслеђа Србије

Осим кадровских, организационих, материјалних, политичких, па и практичних питања заштите нематеријалног културног наслеђа у Србији, о којима се већ готово две деценије дискутује у кругу истраживача и музеалаца, постоји и низ елемената нематеријалног наслеђа који се не могу/или

их је веома тешко заштити на начин предвиђен Унесковом Конвенцијом. Прилог ће покушати да анализира управо такве елементе од којих су неки већ били предлагани за заштиту, а до неких је аутор овог прилога дошао током теренских истраживања углавном кроз антрополошко-лингвистички оријентисане разговоре са саговорницима, ређе кроз директно учешће у њима.

У питању су, са једне стране, живи елементи НКН-а оспорени из угла етике или позитивног права, затим елементи НКН-а који припадају сфери породичне приватности. Са друге стране стоји низ елемената спорног континуитета и одрживости или оказионалног карактера.

У прилогу ће бити размотрена могућност заштите традиције интерно расељених лица (метохијски обичај „додосте”), затим НКН-а у руралним областима захваћеним радикалном депопулацијом (сировари и лазарице у Пчињи), односно радикалном трансформацијом традиционалне привреде (сточарски обичаји мерења млека, вијање Божића на коњима у Банату, обичај кићења „Богу брада” на завршетку жетве и кићења стојера на завршетку вршидбе и слично).

Питање одрживости поставља се и за специфичне елементе ромске културе, као што су ромски крис, ромски „причачи” прича, изградња земљаних колива (бајти) и земљаних пећи (суптор).

Етички спорни обичаји тичу се, пре свега, заштите животиња: клања свиња (у целој Војводини познато под локалним називима: диснотор, забијачка, ротапа рогуцуи и др.), као и других обичаја који укључују обредно клање животиње (заветина на Петровој гори, Курбан бајрам). Неки елементи су у сукобу са позитивним правом: ромски крис, традиционална медицина и магијска пракса (нпр. саливање страве, гашење угљевља).

Као живо наслеђе издвајају се приватни оказионални обичаји из животног циклуса, финансирани и организовани искључиво од стране породице, али са учешћем локалне заједнице – а који су често веома важни за њен идентитет – као што су то горанска свадба и влашка помана, затим ношење „повојнице” новорођеном детету и других обичаја

везаних за рођење детета. Искуство успешне заштите елемента кућна слава на националној и Репрезентативној листи може помоћи да се ова група елемената НКН-а ипак институционално заштити.

Данијел Синани

Филозофски факултет, Универзитет у Београду

Београд, Србија

danijel.sinani@gmail.com

Нематеријално културно наслеђе и материјализација Мреже за заштиту и његове законске регулативе – поглед „изнутра”

У излагању ће бити размотрене специфичности проучавања и заштите нематеријалног културног наслеђа у Србији, од првих корака предузетих на формирању Мреже за заштиту нематеријалног културног наслеђа, све до покушаја увођења ове категорије наслеђа у званичну законску регулативу. О односима као што су материјално/нематеријално, носиоци/истраживачи, политика/струка, теорија/пракса и слично, говориће се на основу вишегодишњег личног искуства из позиције „инсајдера” у телима и активностима формираним за заштиту нематеријалног културног наслеђа од саме ратификације Конвенције од стране Републике Србије. Поред осталог, покренуће се и питања о знањима и искуствима која смо до сада стекли, проблемима и питањима која смо отворили, као и о правцима у којима се активности на заштити нематеријалног културног наслеђа у Србији могу усмерити у будућности.

Марко Стојановић

Етнографски музеј

Београд, Србија

marko.stojanovic@etnografskimuzej.rs

Фолклорна Гуча – од креираног до нематеријалног наслеђа

Попуштањем стега планског социјализма у шездесетим годинама 20. века настале су манифестације (народног) фолклорног стваралаштва. Претходном, својеврсно идеолошком припремом припадника традиционалних сеоских заједница, као и растакањем њиховог система вредности, отворен је простор за редефинисање подобних домена у којима ће постојати изражаји народне културе, а да она не буде опет изазов за нови друштвени систем. По самоодређујућем наративу оснивача, Драгачевски сабор трубача обновљен је спонтано (иако су то били „свесни” омладинци из локалне организације социјалистичке омладине) 1961. године, но, већ после две године постао је републичка фолклорна манифестација. Непрекидним трајањем до данас тада рекреирани елементи друштвеног лепка: саборованье, трубачки оркестри, вашар и култура исхране у њему, утемељени су као топоси локалног идентитета. Посебно је занимљиво и то да, иако иницијално дизајнирана као фолклорни пројекат социјализма, манифестација је, протоком деценија, на својим маргинама интегрисала, рекао бих, својеврсну фолклорну кохабитацију са идентитетским политичким наративима о тзв. четништву и његовом систему вредности у огледалу народне културе. Данас, с обзиром на то да задовољава Унескове критеријуме, сабор је укључен у национални Регистар нематеријалног културног наслеђа Србије.

Велика Стојкова Серафимовска
Институт за фолклор „Марко Цепенков“
Скопје, УКИМ
lika973@gmail.com

Фолклор и/или нематеријално културно наследство – зачувување или истражување?

УНЕСКО-вата Конвенција за заштита на нематеријалното културно наследство на човештвото воспостави нов систем на заштита и зачувување на нематеријалното културно наследство односно воведување на системи и мерки „from top to down“ при што се менуваат и методолошките пристапи на истражување, документирање и промоција, но се менува и односот и етичките норми кон носителите на овој вид наследство на терен. Овој процес донесе нови теории и методологии кои ја менуваат перцепцијата на фолклорот и народното творештво и неговата природна транзиција и трансформација, при што се дискутира за различната динамика на термините „фолклор и фолклоризација“, „традиција и традиционално“, „херитизација и продукција на наследство“, како и контекстуализација и реконтекстуализација на живото културно наследство од фолклорен и етнолошки во антрополошки, социјален и културолошки феномен.

Во центарот на овие промени и реконтекстуализации се најде науката и истражувачите кои се ставени во метапозиција и дихотомија помеѓу институциите (УНЕСКО и новите државните легислативи) од една страна, и теренските истражувања и досегашните фолклористички пристапи од друга. Истовремено се менува и јавната перцепција, функцијата и интерпретацијата на фолклорот од лично или колективно изразување во јавно национално културно наследство и од духовна вредност во комерцијализиран продукт.

Предложениот труд ќе ги дискутира овие теми преку примери од директна инволвираност во одредени процеси на заштита, контекстуализација и реконтекстуализација на фолклорот, односно нематеријалното културно наследство од Македонија и регионот.

Бошко Сувајић

Филолошки факултет, Универзитет у Београду
Београд, Србија
bosko.suvajdzic@mts.rs

Косова мелодија у „косовској лирици” Васка Попе

У раду се анализују интертекстуалне везе Попине поезије, пре свега у збирци *Усправна земља*, са косовском усменом епском поезијом. У првом плану су обредна и митолошка основа косовог певања, ритам, мелодија, интонација и версификација која је у модернистичкој поезији Васка Попе преточена у идеју безвременог лирског певања, са ослонцем у усменом народном песништву и средњовековној писаној традицији. У версификацијском смислу, на трагу језикотворног истраживања Миодрага Матицког, посебно се осветљавају изражајне могућности седмерца у „косовској лирици” Васка Попе. У првом плану ће бити версификацијска структура збирке, као и матрица фолклорног загонетања у циклусу „Косово поље”.

Снежана Томић

Музеј на отвореном „Старо село”
Сирогојно, Србија
snezana.tomic@sirogojno.rs

Текстилна нит: знања и умећа жене

У раду се, на основу истраживачког узорка који чини подручје западне Србије, разматрају поступци прераде и употребе текстилних нити на традиционалан начин. Они су се одржали у сеоским срединама све до данас захваљујући женама – носиоцима тих знања и умећа. Женска знања и умећа из домена текстилне радиности некада су подразумевана као основна знања, учена и преношена у оквирима породице. Такође, поменуте женске активности биће посматране како из угла креативности тако и значаја за развој друштва. На

појединим примерима ревитализације домаће радиности сеоских жена указује се на значај и могућности ангажовања жена у привредном развоју. Самим тим што представљају облик допунског привређивања незапослених лица, те делатности доводе до повећања стандарда коришћењем домаћих сировина. Делатности сеоских жена, која кроз производњу народних рукотворина – текстилних производа (који имају и својства примењене уметности) обезбеђују развој и модернизацију сеоских породица и сеоске заједнице, значајна су и за очување нематеријалног културног наслеђа.

Данијела Филиповић

Центар за нематеријално културно наслеђе при Етнографском музеју
Београд, Србија
daniijela.filipovic@etnografskimuzej.rs

Изазови рада на институционалном очувању *живог наслеђа у Србији*

Успостављењем система очувања нематеријалног културног наслеђа у Републици Србији, након ратификације Унескове Конвенције о очувању нематеријалног културног наслеђа (Конвенција 2003), у стручној и општој јавности покренут је низ питања у вези са препознавањем и заштитом живог наслеђа, као и сагледавањем његовог места у постојећем систему институционалне бриге о наслеђу. У раду ће бити приказано на који начин су Конвенцијом успостављене мере очувања нематеријалног културног наслеђа имплементиране у национални законодавни оквир и у практичан рад институција и организација су које својим деловањем усмерене на истраживање, проучавање и презентовање културног наслеђа. Кроз сагледавање система очувања који подразумева сарадњу и умрежавање научно-истраживачких, образовних и институција културе, струковних организација и организација цивилног друштва, посебна пажња биће посвећена улози носилаца и локалних заједница, који у ранијим системима бриге о наслеђу нису били јасно препознати и активно укључени. Како нови

систем препознаje važnost zajedničkog delovaња na očuvanju nasleđa koje, ukoreњeno u prošlosti, ali meњаjući forme i uloge čini sastavni deo savremenog života, u radu će biti predloženi i izazovi koje donosi bavleње živim praksama i promenama koje su neizostavan deo njihovog opstanka.

Naila Ceribašić

Institut za etnologiju i folkloristiku

Zagreb, Hrvatska

naila@ief.hr

Glazba kao aide-mémoire programa nematerijalne kulturne baštine: pitanja reprezentacije, vlasništva, održivosti i ekspertize

UNESCO-va Konvencija o očuvanju nematerijalne kulturne baštine (NKB) identifikira pet različitih domena baštine. Glazba primarno pripada domeni izvedbenih umjetnosti, no utkana je i u preostale, naročito usmene tradicije i izričaje te društvene prakse, rituale i svečana događanja. Ni u UNESCO-vim promišljanjima, kao ni u literaturi o UNESCO-vom programu NKB, domene nisu dodatno razrađene, a kamoli teoretizirane, sukladno načelu o jednakopravnosti i bogatoj kulturnoj raznolikosti baština. Različite su domene tek jedan od formalno-tehničkih kriterija za razvrstavanje i lakše snalaženje u eksponencijalno rastućim popisima i bazama baštine.

Ovaj prilog oponira takvom poravnavajućem i simplificirajućem pristupu. Upravo i radi ostvarivanja ciljeva Konvencije (očuvanje baštine, poštovanje prema zajednicama nositelja, osviještenost o važnosti baštine, međunarodna suradnja i pomoć), korisno je razumjeti različite prirode, povijesti i društvene dinamike, uključujući i politike i prakse očuvanja ove ili one UNESCO-ve “domene” ili “subdomene”, kako unutar tako i neovisno o UNESCO-vu programu. To se naročito odnosi na glazbene tradicije koje, zahvaljujući zasićenim svojim povijesnim i suvremenim ispoljavanjima u društvenoj sredini, uključujući i prakse očuvanja (pri čemu “očuvanje” stoji kao krovni pojam za interveniranje

u rasponu od petrificiranja do mnogovrsnih preoblikovanja), predstavljaju svojevrsni aide-mémoire za UNESCO-v program u cjelini, tj. svojevrsnu zbirku naučenih lekcija, akumuliranih iskustava, zapažanja i preporuka za program u cjelini.

Jedno od poglavlja naučenih lekcija tiče se usidrenosti glazbe u društvenom životu: njezine reprezentacije i njezine reprezentativnosti. Obuhvaća pitanja iskustva glazbe u živoj izvedbi i putem snimke, uvriježeno korištenje glazbe kao polja društvenih identifikacija i samoidentifikacija i prije i mimo UNESCO-va baštinskog programa (npr. guslarska epika u Srbiji, fado u Portugalu, itd.) te kapacitet glazbe da supstancijalno pridonese ljudskom rastu, kako ga naziva David Hesmondhalgh, što sve glazbu izdvaja kao aide-mémoire za program NKB u cjelini.

Što se tiče vlasništva i autoriteta nad baštinom, on je u UNESCO-vu programu nedvosmisleno pripisan zajednicama nositelja i praktičara, odnosno definiran odozdo prema gore. Jednako tako, autoritet i aktivnost samih zajednica baštinika, samorazumljivo, definirajući je faktor za održivost baštine. Međutim, konkretizacije tih načela predmetom su trajnih, nerijetko i žučnih diskusija od lokalnih do međunarodnih razina UNESCO-va programa. Glazbene tradicije u tome mogu poslužiti kao putokaz jer su duboko i dugovječno već predmetom različitih modusa očuvanja (npr. tzv. izvorni i koreografirani folklor te etnoglazbena scena u postjugoslavenskim zemljama), jednako kao i predmetom prisvajanja, privatizacije, profesionalizacije i komercijalizacije.

Znanstvena istraživanja posvećena spomenutim modusima očuvanja i prisvajanja glazbe te mjestu zajednica baštinika u njima ili pak usuprot njima, uključujući i primjere koji bi se, rječnikom UNESCO-a, mogli smjestili u “dobre prakse”, jedva da imaju ikakva odjeka u promišljanjima koja se razvijaju ruku pod ruku s razvojem UNESCO-va programa. Stručnoj je ekspertizi u cjelini oduzeta riječ kako bi se otvorio prostor za same nositelje i praktičare ove ili one baštine, no u realnosti prakse došlo je tek do dodatnog ojačavanja glasa političara i administratora uključenih u program NKB. Moglo bi se ustvrditi da stručnjaci čine zadnju liniju obrane od simulakruma očuvanja baštine. Zahvaljujući posebnoj mjestu glazbenih naučenih lekcija i iz njih izvedenih

preporuka, kako sam prethodno naznačila, te svojeg danas već rutinskog povezivanja istraživačkog i primijenjenog rada u tijesnoj suradnji s nositeljima tradicije, etnomuzikolozi su napose pozvani da se angažiraju u oživotvorenju očuvanja iz perspektive i za dobrobit nositelja i praktičara baštine.

Primjeri kojima ću poduprijeti svoje izlaganje ishode iz mojih iskustava sudjelovanja u radu stručnog povjerenstva za NKB pri hrvatskom Ministarstvu kulture i medija, u stručnom tijelu za evaluaciju prijedloga za upis na međunarodne liste NKB i u radu nevladinih organizacija akreditiranih pri UNESCO-voj Konvenciji.

Ана Чугуровић

Центар за културу „Вук Караџић”

Лозница, Србија

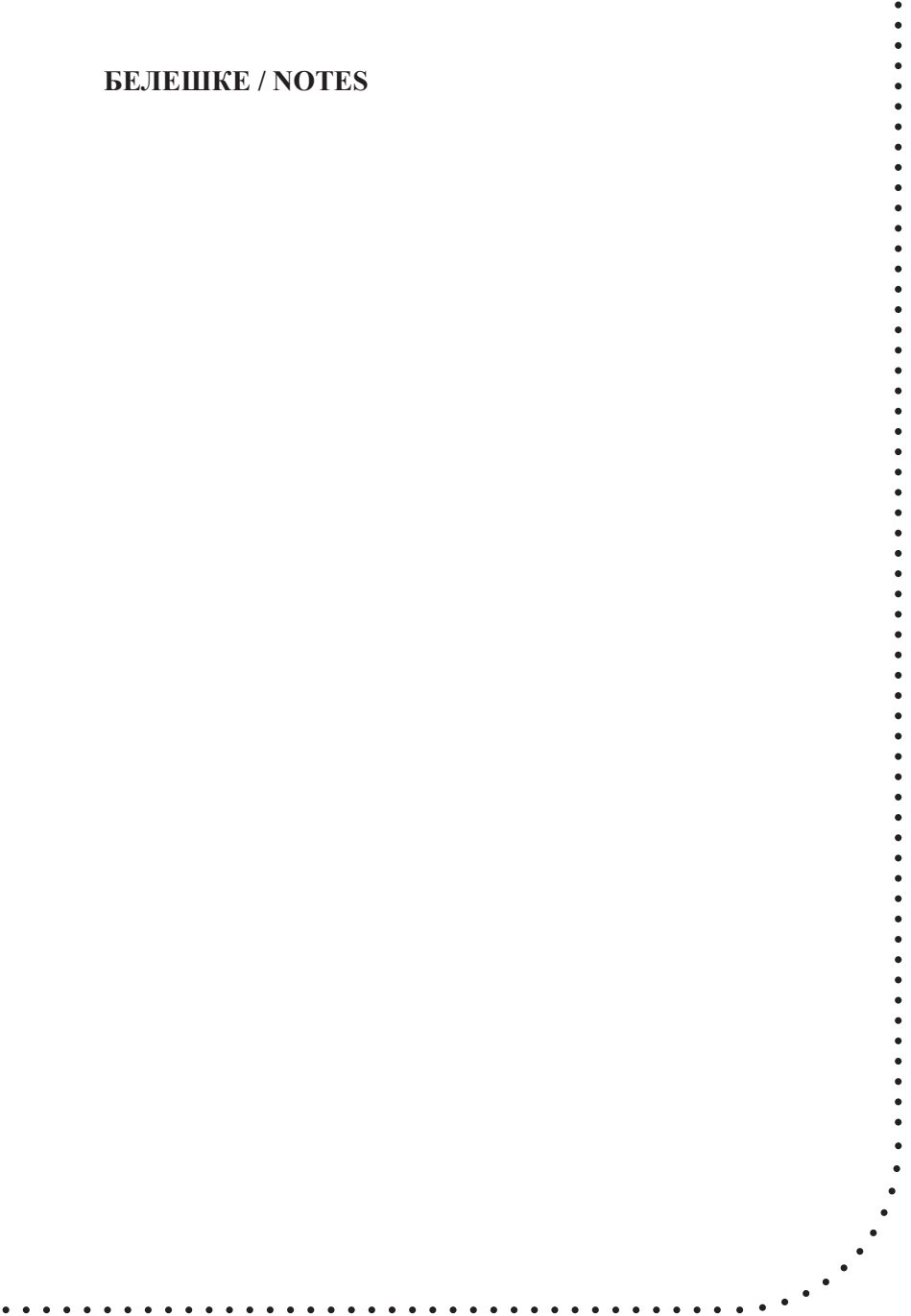
cugurovic_an@yahoo.com

**Лазарице у Лешници – могућност за примену
етнолошко-антрополошких знања о нематеријалном
културном наслеђу у изградњи интеркултурног
дијалога и бољих друштвених потенцијала**

У Лешници, недалеко од Лознице у западној Србији, на Лазареву суботу поворке Лазарица у којима учествује ромска омладина обилазе дворишта српског и ромског становништва, и певају, свирају и играју. Овај обичај, који је до краја 20. века престао да се преноси као нематеријално културно наслеђе међу српским становништвом лозничког краја, на примеру из Лешнице (једином од два идентификована на простору Србије), има интегративну функцију и могао би као такав да послужи за изградњу интеркултурног дијалога и бољих друштвених прилика. У овом раду ћу анализирати обредне поворке као мапирање (и описивање) простора који је слободан и као замишљање заједничког простора који се гради у комуникацији, из перспективе наслеђа као нечега дељеног што се ствара у дијалогу, и што захваљујући комуникацији траје, и потенцијал ових описа преплетеног коегзистирања српских и ромских

заједница у овом крају за стварање заједничког наслеђа кроз разлике у његовој интерпретацији. На основу неформалних разговора са припадницима обеју заједница преносилаца овог нематеријалног културног наслеђа у Лешници, поставила би се основа могућности за сагледавање овог обичаја као „свачијег” и „нашег” нематеријалног културног наслеђа које је подједнако потребно свим члановима шире заједнице.

БЕЛЕШКЕ / NOTES

CIP - Каталогизација у публикацији -
Народна библиотека Србије, Београд

ISBN 978-86-7301-162-2

УФС

УДРУЖЕЊЕ
ФОЛКЛОРИСТА
СРБИЈЕ

Универзитетска
библиотека
„Светозар Марковић“

Центар за културу
„Вук Караџић“,
Лозница

Научно-образовно културни центар
„Вук Караџић“ Тршић